

JÁD-VÖLGYI EMLÉKEK

A Jád-folyó, amely Biharfüred (Stîna de Vale) mellett, a Déli-Kárpátok Poienii csúcsa alatt ered, 53 km hosszú út után ömlik a Sebes-Körösbe. Egész éven át bőséges vízhozamát a területre hulló évi 1400 mm csapadéknak köszönheti. Az bő hozamú forrásokban bukkann a felszínre, s a Jád felső — még patakszerű — szakaszát e források táplálják.

A lassan folyóvá duzzadó víztömeg a Bihar-hegység egyik legszebb völgyét alakította ki. A völgy neveztességei a Jadolina-vízesés és a Lesu-tó. Az utóbbit emberi beavatkozással — duzzasztógát megépítésével — hozták létre. A hegyekkel övezett tó kedvelt kirándulóhely, és szerencsére még nem érték utol a túlterheltség gondjai.

A Lesu-tó és Jádremete (Remeti) között a Jád jól karsztosodó mészkővonulatot keresztez. Itt a völgy legmerészebb sziklafalaiban gyönyörködhetünk, és számos barlang is található. Közülük legfeltűnőbb a Pesteru cu apa din dolina Cornilor bejárata (*képünk*). Ettől É-ra a völgy mentén fokozatosan a vegyes, majd a lombos erdők övezetében ereszkedünk le.

A Jád tiszta vize Bulz községnél ömlik a sokszor zavaros Sebes-Körösbe. A két folyó találkozási pontja — a kopár Csarnó-tetőn — van-

nak azok a romok, melyek a hagyomány szerint Csarnó avar vezér várának maradványai. A középkorban a Jád halgazdagságáról volt nevezetes. 1648 nyarán I. Rákóczi György erdélyi fejedelem is halászott ott, és a krónika szerint: „hihetetlen nagyságú öt arasznyi pisztrángot fogott volt”.

Az ipari civilizáció első behatolása a múlt század végén érte el a völgyet, amikor gróf Zichy Ödön teljes hosszában a folyó mentén vasutat építtetett. Ezen főként fát szállítottak százvagonszámra.

Ugyancsak lényeges ipar- és bányatörténeti tény, hogy Jádremete közelében működött az első magyar bauxitbányák egyike. A királyerdei bauxitot kezdetben gyenge minőségű vasércként hasznosították. 1903-ban Mezey Ferenc bányamérnök által a nagybányai főiskolára küldött ércmintákban mutatták ki először az 50 százalék körüli alumínium-oxid tartalmat. Ezeket az eredményeket Fabiny Rudolf kolozsvári egyetemi tanár is megerősítette, és felismerte az anyag bauxit voltát.

A nagyváradi és kolozsvári újsághírek érthető módon lázba hozták az ipari köröket, hiszen az akkori Európában kizárólag Franciaországban folyt bauxitbányászat. 1904-ben meg is alakult a Jád-völgyi Alumíniumbánya Társulat. A termelés azonban csak 1915-ben indult meg, amikor a német hadiipar érdeklődése a magyarországi bauxit felé fordult. A háború végéig a Rajna-menti Ludwigshafenbe szállították a Jád-völgyi és a királyerdei bauxitot. Azután fölhagytak a bauxitbányászattal, s a természet begyógyította egykori sebeit. A dús növényzettel borított táj ma — egyéb szépségei mellett — éppen háborítatlan volta miatt vonzza a természet barátait.

Dr. Hír János